tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 4 4 2005

Frank van Groen

Drie jaar Kins

Voor de kust van Waterland ligt sinds 2002 het natuurontwikkelingsgebied Kinseldam in het Markermeer. Vanaf de herfst van 2002 zijn vrijwel elke week de vogels geteld die zich op de dam en op het water tussen de dam en de Uitdammerdijk bevinden. De gegevens worden gebruikt om de ontwikkeling van de natuur op de dam te monitoren.

● *Bontbekplevier. Foto: Do van Dijck.*

Ontstaan van de Kinseldam

De Kinseldam is misschien wel het nieuwste Amsterdamse natuurgebied. Het gebied is een mooi voorbeeld van natuurbouw, door de mens gemaakte natuur. De Kinseldam ligt voor de Waterlandse kust tussen het Kinselmeer en de IJdoorn, even ten noorden van Durgerdam. De dam is aangelegd om de negatieve gevolgen voor de natuur als gevolg van de bouw van de nieuwe Amsterdamse woonwijk IJburg te compenseren. Volgens de plannen moeten hier langs de Waterlandse kust luw open water en verlandingsnatuur tot ontwikkeling komen. De Kinseldam is goed te overzien vanaf het fietspad dat over de de Uitdammerdijk loopt. Het is een eiland en betreding is niet toegestaan. Vogels die zich op het zuidelijk deel van de dam bevinden zijn alleen met een goede telescoop redelijk te zien.

In juni 2002 is begonnen met de aanleg van de Kinseldam. In de loop van de zomer van 2002 groeide de dam uit tot een lengte van 1,6 km met een lang breed zuidelijk deel en een korter smal noordelijk deel. In de daaropvolgende winter is aan de oostzijde een basalten

eldam

een tussenbalans

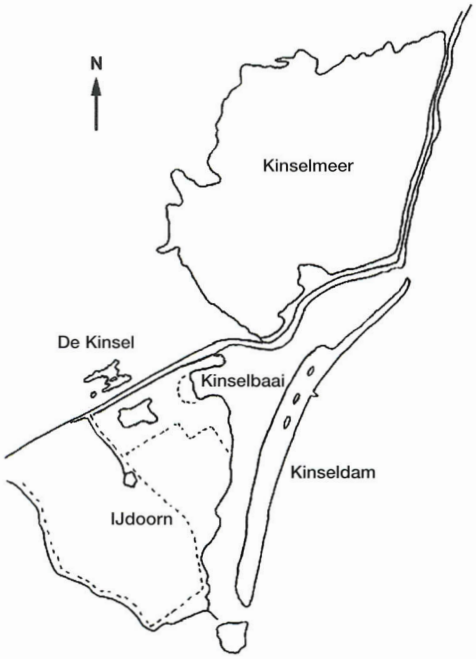

● *De ligging van de Kinseldam ten opzichte van de IJsselmeerkust van Waterland.*

● *Kinseldam. Foto: Frank Visbeen*

kade aangelegd om de dam tegen golfslag te beschermen. De westzijde van de dam heeft een 'zachte' oever.
Na de aanleg door de mens ging de natuur zelf verder met bouwen. Als gevolg van inklinking ontstonden al snel plassen op de dam, vooral op het brede centrale deel. Op het zuidelijk deel van de dam is de inklinking minder groot geweest. Door het samenspel van wind en zand ligt daar nu een grovere laag zand met relatief meer steentjes en schelpen. Niet toevallig broedde juist hier de afgelopen twee jaar een paartje dwergsterns.
De inklinking was door de bouwers voorzien. Om die reden is de dam in de herfst van 2004 nogmaals opgehoogd met een laag zand. De basaltglooiing is 1,2 meter verhoogd. Vanaf de kruin van de basaltglooiing is over een breedte van 25 meter de gehele lengte van de dam aflopend naar het westen toe opgehoogd met een laag zand.
De laag gelegen, meest westelijke strook van de dam, waarop zich een aantal plassen bevindt, is dus onaangeroerd gebleven. Naar verwachting zal deze strook deels langzaam onder water verdwijnen. Het gebruikte zand komt van IJburg en is uit dezelfde vaargeul afkomstig als de rest van het zand dat voor de aanleg van de Kinseldam is gebruikt. Het water dat tussen de dam en de Uitdammerdijk ligt wordt de Kinselbaai genoemd. In dit gebied moet volgens de plannen een rijke onderwatervegetatie tot ontwikkeling komen met onder andere kranswieren en fonteinkruiden. De Kinseldam is in mei 2005 definitief opgeleverd. Het beheer van de dam is in handen van Staatsbosbeheer.

De dam is aangelegd om de negatieve gevolgen voor de natuur als gevolg van de bouw van de nieuwe Amsterdamse woonwijk IJburg te compenseren.

Vogels op de Kinseldam

Niet-broedvogels

Al bij de aanleg van de Kinseldam (officiële naam 'Hoeckelingsdam') was duidelijk dat deze een grote aantrekkingskracht had op vogels. Zo werd al op 25 juni 2002 een reuzenstern gezien op de toen nog in embryonaal stadium verkerende dam. De Kinseldam ligt in de zuidwestpunt van het IJsselmeergebied dan ook op een gunstige plek op de trekroute langs de oostkust van Noord-Holland. Bovendien is de dam een aantrekkelijk foerageergebied. Langstrekkende vogels worden duidelijk aangetrokken door de rust- en foerageermogelijkheden die deze zandplaat biedt. Zo zijn in 2004 95 soorten vogels in het gebied vastgesteld. Hieronder ➤

bevinden zich zeldzaamheden als bonapartes strandloper, gestreepte strandloper, reuzenstern en witvleugelstern. In 2003 werden éénmaal een grote- en een kleine zilverreiger waargenomen.
In het voorjaar maar vooral in de nazomer wordt de Kinseldam aangedaan door een groot aantal doortrekkende steltlopers, waaronder kanoetstrandlopers, krombekstrandloper, kleine strandloper, groenpootruiter, oeverloper en vele andere. De meeste vogels blijven maar kort. Vooral in de nazomer verblijven vaak groepen kieviten, grutto's, kemphanen en watersnippen op de dam. Ook grote aantallen sterns rusten er in die periode. Zelfs vogels die je eerder aan de Noordzeekust zou verwachten als zilverplevier, steenloper en drieteenstrandloper worden regelmatig op de Kinseldam gezien. Af en toe wordt een grote stern gemeld en op 3-7-2005 veroorzaakte een kleine jager paniek in de vogelkolonies op de Kinseldam. In de nazomer zijn ook regelmatig groepjes lepelaars op de dam aanwezig. De eerste groepjes verschijnen in juli. Zo werd op 13 juli 2005 een geringde juveniele lepelaar afgelezen. De vogel bleek 42 dagen eerder op de vooroever bij Andijk te zijn geringd. Vanaf augustus 2004 tot in februari 2005 verbleef een onvolwassen Chileense flamingo op de Kinseldam. Ringgegevens wezen uit dat deze vogel was uitgebroed in het Zwillbrocker Venn in Duitsland. Uiteindelijk werd de koudegolf aan het einde van de winter 2004/2005 deze vogel fataal.
Ook ganzen hebben de Kinseldam ontdekt. In het voorjaar pendelen grauwe ganzen met jongen in soms grote aantallen heen en weer tussen de IJdoorn en de Kinseldam. Later in het jaar bezoeken grauwe ganzen de Kinseldam vooral in de ochtend. Soms zijn er dan ruim duizend tegelijk aanwezig. Mogelijk komen ze wat zand happen om de maag te schuren. In het zomerhalfjaar bevinden zich vrijwel altijd enkele paren nijlganzen met hun jongen in het gebied. Ook brandganzen worden regelmatig gezien. In de wintermaanden verblijven grote aantallen eenden in de Kinselbaai. Vooral kuifeenden en smienten zijn talrijk. Soms worden ook enkele honderden wintertalingen gezien. Deze vogels foerageren op de nabij gelegen slikken van de IJdoorn. Het aantal krakeenden kan oplopen tot boven de 200. Vaak verblijven de krakeenden bij de noordpunt van de dam. In het winterhalfjaar zijn vrijwel altijd enkele nonnetjes en brilduikers aanwezig op de Kinselbaai. Een enkele maal worden grote zaagbek en krooneend gezien. De kuifduiker en de eidereend werden maar éénmaal opgemerkt.

In de zomermaanden is de Kinseldam belangrijk als broedplaats voor kluten, plevieren, kokmeeuwen en visdieven

Broedvogels op de Kinseldam

In de zomermaanden is de Kinseldam belangrijk als broedplaats voor kluten, plevieren, kokmeeuwen en sterns. Het belang van de dam blijkt ook uit het broeden van meerdere rode-lijstsoorten, zoals bontbekplevier, strandplevier, dwergstern en visdief.
In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de vogels die tot nu toe op de dam gebroed hebben. De aantallen zijn bepaald vanaf de Uitdammerdijk. De dam zelf is in het broedseizoen nooit bezocht. In 2003 was de dam nog vrijwel kaal waardoor het overzicht erg goed was. De daaropvolgende jaren raakte de dam in toenemende mate begroeid waardoor het steeds moeilijker werd de exacte aantallen meeuwen en sterns op de dam te tellen. Daar komt nog bij dat in 2005 een deel van de kolonie kokmeeuwen en visdieven op het ver-

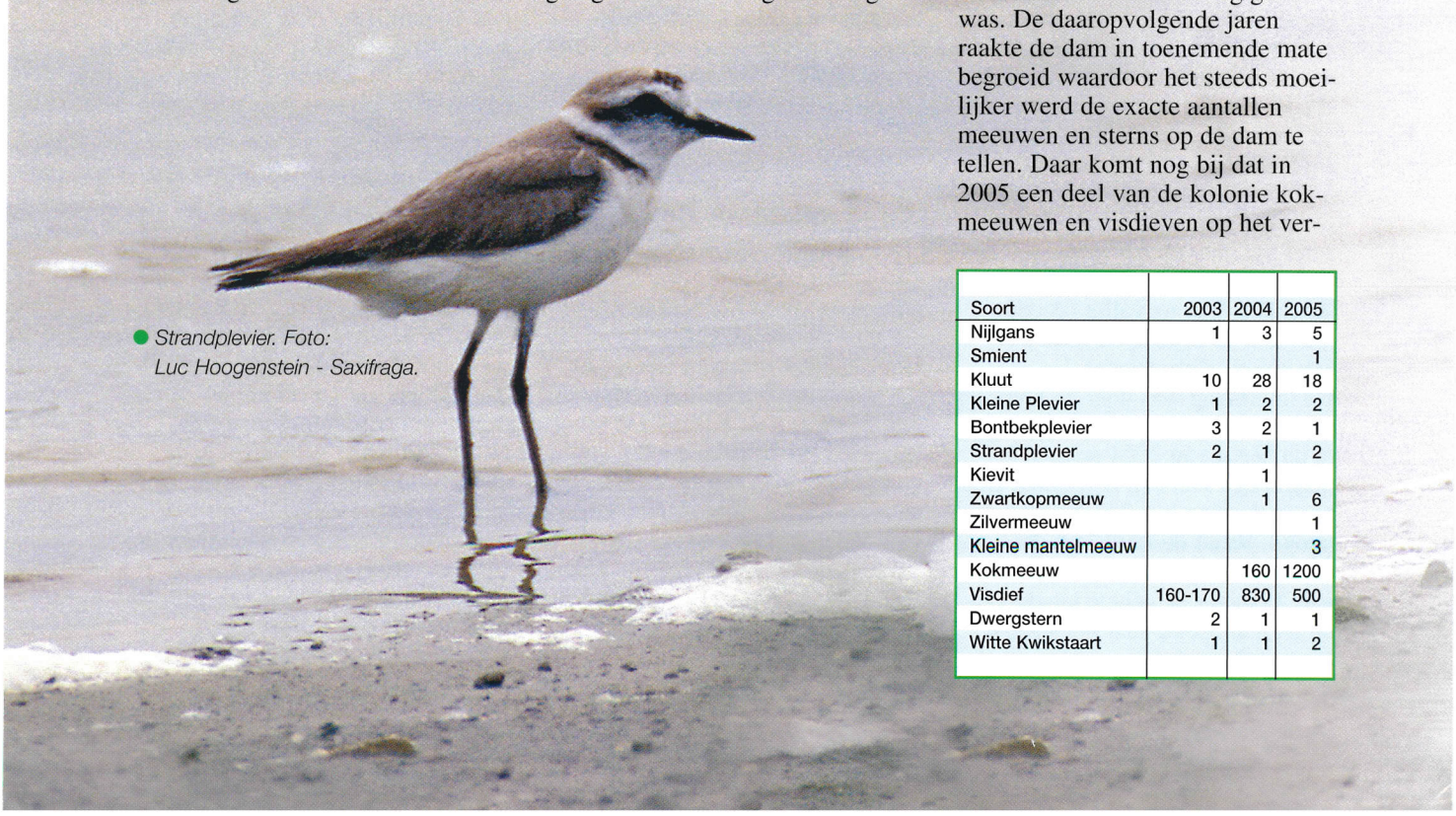

● *Strandplevier. Foto: Luc Hoogenstein - Saxifraga.*

Soort	2003	2004	2005
Nijlgans	1	3	5
Smient			1
Kluut	10	28	18
Kleine Plevier	1	2	2
Bontbekplevier	3	2	1
Strandplevier	2	1	2
Kievit		1	
Zwartkopmeeuw		1	6
Zilvermeeuw			1
Kleine mantelmeeuw			3
Kokmeeuw		160	1200
Visdief	160-170	830	500
Dwergstern	2	1	1
Witte Kwikstaart	1	1	2

der weg gelegen zuidelijk deel van de dam broedde. De in de tabel genoemde aantallen zijn bepaald aan de hand van de SOVON-criteria en moeten gezien het voorgaande dan ook beschouwd worden als minimum aantallen. Dit geldt zeker ook voor de plevieren. Deze kleine vogels met een goede schutkleur worden van een grote afstand makkelijk gemist.
Duidelijk is dat de Kinseldam voor koloniebroeders als meeuwen en sterns uitermate belangrijk is. Dit komt omdat de Kinseldam een eiland is (weinig predatoren) en daardoor relatief veilig, er voldoende pionierbiotoop aanwezig is (geschikt om te broeden) en er voldoende voedsel in de omgeving gevonden kan worden (Waterland, IJmeer).

Uit de tabel blijkt dat alle drie de plevierensoorten op de dam hebben gebroed; de strandplevier, de bontbekplevier en de kleine plevier. Enkele tientallen paren kluten gebruiken de dam ook als broedplaats. In 2004 werden meerdere paren met pullen gezien. In 2005 zijn nauwelijks pullen opgemerkt. Waarschijnlijk zijn de grote aantallen meeuwen in 2005 daar debet aan. Belangrijke aantallen visdieven en kokmeeuwen broeden op de dam. Van het ene op het andere jaar fluctueren de aantallen enorm. Zo varieerde het aantal broedparen van de visdief van 165 in 2003 tot 830 in 2004 en 500 in 2005. Het aantal paren van de kokmeeuw liep op van 160 in 2004 tot 1200 in 2005. Bijzonder is dat in alle jaren dwergsterns op de dam hebben gebroed. Een paartje zwartkopmeeuwen broedde in 2004 tussen de kokmeeuwen. In 2005 vestigde zich van deze relatief zeldzame meeuw een kleine kolonie en werden meerdere juvenielen gezien. In 2005 broedden ook kleine aantallen kleine mantelmeeuwen op de dam. Er werden enkele grote pullen en juvenielen gezien. De zilvermeeuw werd alleen broedend waargenomen, jongen werden niet opgemerkt. In mei en juni verbleef een paartje smienten in het gebied, er werden geen pullen gezien. Veel van de broedende vogels en hun jongen zijn vanaf de dijk goed zichtbaar.

● *Zwartkopmeeuw. Foto: Ronald van Dijk.*

● *Nest Bontbekplevier. Foto: Peter Meininger - Saxifraga.*

De Kinseldam als slaapplaats

Aangezien de Kinseldam een eiland is en dus relatief veilig, is de dam aantrekkelijk voor vogels om op te slapen. In de winter van 2004 werden maximaal 420 wulpen op de Kinseldam geteld. Het grootste deel van deze vogels komt pas in de schemering vanuit Waterland aanvliegen. Meeuwen maken gedurende het hele jaar in meer of mindere mate gebruik van de dam. In de zomermaanden slapen er veel kokmeeuwen. In de wintermaanden overnachten er zilvermeeuwen in wisselende aantallen die tot wel 750 kunnen oplopen. Kleine aantallen stormmeeuwen slapen er ook. Grote mantelmeeuwen gebruiken de dam het hele jaar door als verblijf- en slaapplaats, vooral in de nazomer. In de winter vliegen de meeste meeuwen vanuit Amsterdam naar de slaapplaats. Sterns gebruiken de dam in de nazomer als slaapplaats. Eén maal werden zo'n 1000 zwarte sterns geteld. Soms bevindt zich een witvleugelstern tussen de groepen zwarte sterns die op de dam rusten. Het aantal visdieven kan oplopen tot wel 2000. Vooral in augustus verblijven regelmatig enkele reuzensterns op de dam.

Bedreigingen; verstoring en vegetatiesuccessie.

De Kinseldam ligt vlak bij de Uitdammerdijk. Achter deze dijk ligt het Kinselmeer met een camping en recreatiehuisjes. Het zwemwater van het Kinselmeer is vervuild, voornamelijk als gevolg van het lozen van ongezuiverd rioolwater van de camping en de huisjes. Dat maakt het Markermeer aan de andere zijde van de dijk tot aantrekkelijk zwemwater. Vooral tijdens warme zomerdagen komt het voor dat mensen naar de dam zwemmen, over de dam lopen en er korter of langer verblijven. Verbodsbordjes op de dam worden genegeerd. Het bezoek van recreanten leidt natuurlijk tot verstoring van vogels. Dit is vooral schadelijk in het broedseizoen. Van oktober tot diep in het voorjaar is de verstoring door mensen gelukkig vrijwel nihil.

De dam raakt langzaam maar zeker begroeid. In 2004 werden al 128 soorten planten aangetroffen, waaronder veel zaailingen van bomen. Het ophogen van de dam zette de vegetatieontwikkeling natuurlijk terug, maar na verloop van tijd zal bij nietsdoen de dam vermoedelijk dichtgroeien met ruigte en wilgen. Plevieren, meeuwen en sterns zullen dan niet meer op de dam gaan broeden. Aan Staatsbosbeheer de taak om op (een deel) van de dam het pioniermilieu in stand houden waar deze vogels van afhankelijk zijn. De ontwikkeling van de vegetatie wordt in de gaten gehouden. Op dit moment bestaan nog geen concrete plannen voor het beheer van de dam.

Frank van Groen
Nic. De Roeverstraat 20
1093 KK Amsterdam
groen583@zonnet.nl